

Skandynawskie inwestycje w Polsce

Skandynawskie inwestycje w Polsce

Spis treści

Wstęp	1
Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza	2
Profil firm członkowskich	4
Skandynawskie inwestycje w Polsce	8
I. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce	8
1. Polska pozycja rankingowa	8
2. Napływ BIZ do Polski	10
3. Kraje pochodzenia głównych inwestorów bezpośrednich w Polsce	11
II. Skandynawskie inwestycje bezpośrednie w Polsce	13
1. Główne kierunki bezpośrednich inwestycji zagranicznych krajów skandynawskich	13
2. Napływ, dynamika wzrostu i wielkość skandynawskich inwestycji bezpośrednich w Polsce	14
3. Rodzaj działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorstwa skandynawskie w Polsce	16
4. Skandynawscy inwestorzy w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (SSE).....	17
5. Obroty handlowe między Polską a krajami skandynawskimi.....	18
III. Podsumowanie	22
IV. Dodatkowe informacje	22
Bibliografia	23
Spis tabel i wykresów	24

Publikacja:

Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza
ul. Wiśniowa 40B lok.9
02-520 Warszawa
www.spcc.pl

Tłumaczenie:

Szkoła Językowa „Centrum Europy”

www.ce.edu.pl

Zdjęcia na okładce (od góry):

1. Tadeusz Karolak, Dania
2. Rafał Grodek, Szwecja
3. Ewa Rzepa, Dania
4. Agnieszka Latko, Finlandia
5. Łucja Kalkstein, Wyspy Owcze
6. Marcin Petelski, Islandia
7. Bogdan Wieczorek, Norwegia
8. Magdalena Jarzyńska, Norwegia
9. Willie Jarl Nilsen, Norwegia

Wstęp

W 2009 r., z okazji 5-lecia Skandynawsko-Polskiej Izby Gospodarczej, ukazała się publikacja podsumowująca 5 lat działalności Izby i przedstawiająca skandynawskie inwestycje na polskim rynku. Została ona wydana krótko po pierwszej fali kryzysu finansowego na świecie, kiedy wszyscy mieliśmy nadzieję, że najgorsze już za nami.

W ciągu ostatnich czterech lat sytuacja gospodarcza na świecie nie ustabilizowała się tak, jak oczekiwała tego większość z nas. Niektórzy ekonomiści twierdzą wręcz, że powinniśmy się przyzwyczaić do tej niepewności i nauczyć się czerpać z niej korzyści.

Oddajemy w Państwa ręce zaktualizowaną wersję raportu prezentującego kierunki rozwoju inwestycji skandynawskich w Polsce. Cieszy nas fakt, że skandynawscy inwestorzy, pomimo trudnej sytuacji gospodarczej i wielu wyzwania, nie zmienili zdania i nadal postrzegają Polskę jako atrakcyjny rynek, który rozwija się i skutecznie radzi sobie z licznymi zawirowaniami.

Rosnące znaczenie współpracy gospodarczej pomiędzy Polską a krajami skandynawskimi znajduje również odzwierciedlenie w stale zwiększającej się liczbie członków Izby, których jest obecnie 360, a ich profil przedstawiamy w publikacji.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja będzie interesującym źródłem informacji dla członków SPCC, a także dla wszystkich zainteresowanych polsko-skandynawskimi relacjami gospodarczymi.

W 2014 r. Izba obchodzić będzie 10-lecie działalności i mamy nadzieję, że ten ważny etap w rozwoju naszej organizacji będziemy świętować wspólnie z Państwem.

Carsten Nilsen
Przewodniczący SPCC

Agnieszka Kowalcze
Dyrektor SPCC

Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza

Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza (SPCC) to stowarzyszenie założone przez i dla ludzi biznesu związanych ze Skandynawią lub zainteresowanych tym regionem. Izba działa na polskim rynku od 2004 r. i powstała z połączenia czterech niezależnych organizacji biznesowych, obecnych już wówczas od blisko 10 lat Duńsko-Polskiej Izby Gospodarczej, Fińskiej Izby Handlowej, Szwedzkiego Klubu Biznesu oraz Norweskiego Forum Biznesu, które stały się sekcjami narodowymi SPCC.

Celem Izby jest pełnienie roli platformy współpracy wspierającej kontakty biznesowe oraz stwarzanie nowych możliwości rozwoju dla firm członkowskich prowadzących działalność w Polsce i w Skandynawii.

SPCC jest jedną z największych izb bilateralnych w Polsce, która zrzesza obecnie 360 członków. Do grona firm zrzeszonych oprócz podmiotów duńskich, fińskich, szwedzkich, norweskich oraz polskich należą także firmy estońskie i islandzkie. Członkowie Izby reprezentują najważniejsze sektory gospodarek krajów skandynawskich takich jak energetyka, budownictwo, transport i logistyka, telekomunikacja, przemysł chemiczny i drzewny, a także finanse i bankowość.

Główna siedziba Izby mieści się w Warszawie, ale organizacja jest aktywna na terenie całego kraju, wspierana przez przedstawicieli regionalnych obecnych w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu, Szczecinie i Trójmieście.

Kontakty i wiedza

Izba skupia elitarną grupę osób zarządzających prężnymi skandynawskimi i polskimi firmami, co stwarza niepowtarzalną okazję do budowania sieci cennych kontaktów i relacji biznesowych. Nawiązane kontakty, wymiana wiedzy i doświadczeń w gronie menadżerów z wieloletnim doświadczeniem są cennym źródłem inspiracji dla każdego, komu zależy na rozwoju własnej firmy.

SPCC oferuje swoim członkom możliwość udziału w różnorodnych spotkaniach biznesowych takich jak: business mixery, seminaria, spotkania tematycznych komitetów branżowych, konferencje oraz poranne spotkania ze uznanymi osobistościami ze świata polityki i gospodarki.

Podczas spotkań prezentowane są aktualne trendy w dziedzinach ważnych i interesujących dla członków Izby w formułach sprzyjających integracji skandynawskich i polskich menadżerów.

Wsparcie dla biznesu

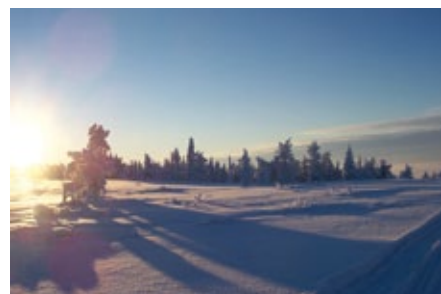
Izba zrzesza zarówno firmy, które dopiero rozpoczynają swoją działalność, jak i te które od dawna obecne są na polskim rynku. Dzięki bogatej sieci kontaktów, doświadczeniu i wysoko wykwalifikowanemu personelowi SPCC świadczy usługi na rzecz firm poszukujących informacji o rynkach krajów skandynawskich lub o rynku polskim. Pomagamy także firmom zainteresowanym znalezieniem partnerów biznesowych - producentów, dystrybutorów, klientów bezpośrednich.

Od początku swojej działalności SPCC dąży do wzmocnienia konstruktywnego dialogu pomiędzy skandynawskimi firmami działającymi w Polsce a polskimi władzami i organizacjami, który ma sprzyjać budowaniu pozytywnych skandynawsko-polskich relacji biznesowych. SPCC współpracuje z ambasadami państw skandynawskich w Polsce, będącymi Członkami Honorowymi Izby, utrzymuje kontakty z polskimi misjami i lokalnymi izbami handlowymi w krajach skandynawskich.

Promocja i kultura

Jednym z celów działalności Izby jest promowanie wartości utożsamianych ze Skandynawią, takich jak uczciwa konkurencja, przejrzystość w biznesie, społeczna odpowiedzialność czy szacunek dla środowiska naturalnego. SPCC realizuje różnorodne projekty prezentujące dobre praktyki firm skandynawskich w tych obszarach.

Promujemy także kulturę skandynawską organizując wydarzenia nawiązujące do tradycji krajów skandynawskich skierowane do członków Izby i osób zainteresowanych kulturą tego regionu.

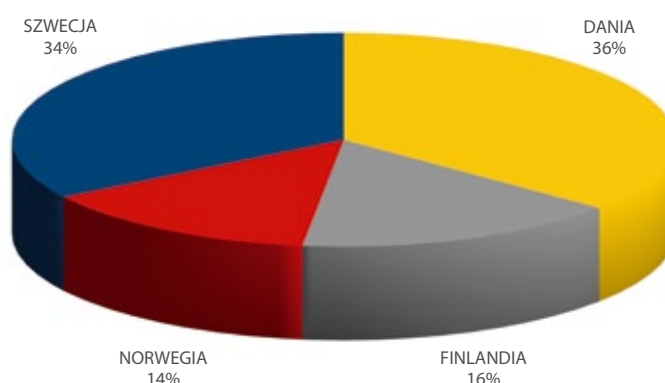

Profil firm członkowskich Skandynawsko-Polskiej Izby Gospodarczej

Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza (SPCC) zrzesza 360 członków, w tym 340 członków korporacyjnych - firmy reprezentujące różne sektory gospodarki, działające na terenie Polski i krajów skandynawskich, które zostały przedstawione w poniższej charakterystyce.

W ramach istniejącej struktury każda z firm dołączając do Izby przystępuje do jednej z czterech sekcji narodowych: duńskiej, fińskiej, norweskiej lub szwedzkiej. Najwięcej członków liczą obecnie sekcja duńska i szwedzka - odpowiednio 36% i 34% wszystkich firm zrzeszonych w SPCC.

Największą grupę zrzeszoną stanowią firmy mające ścisłe powiązania ze Skandynawią, na przykład poprzez kapitał firmy czy siedzibę firmy matki w jednym z krajów skandynawskich. Izba jest otwarta także na polskie firmy i międzynarodowe korporacje, dla których skandynawskie przedsiębiorstwa są ważnym partnerem biznesowym oraz są one zainteresowane poznaniem rynków krajów skandynawskich. Od 2011 r. SPCC zrzesza również firmy estońskie i islandzkie.

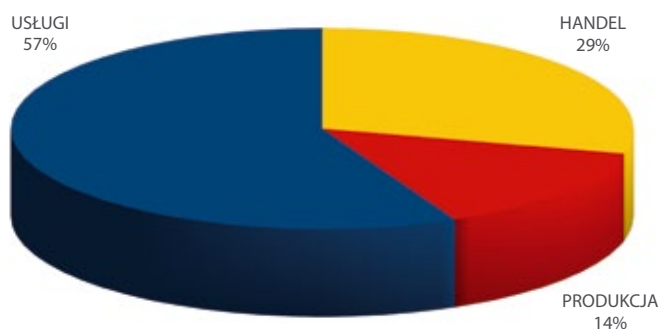

Wykres 1. Członkowie SPCC wg sekcji narodowych.

Członkami SPCC są zarówno firmy, które mają wieloletnie doświadczenie na polskim rynku, jak i takie, które dopiero rozpoczynają swoją działalność w Polsce. Najstarsza spośród firm członkowskich działa w Polsce od 1956 roku.

1. Sektory działalności

Zdecydowana większość firm związanych z SPCC jest aktywna w sektorze B2B, mniej działa w B2C (por. wykres 2). Aż 57% firm działa w sektorze usług skierowanych w głównej mierze do biznesu. W handlu aktywnych jest 29% firm członkowskich, a w sektorze produkcji 14%.

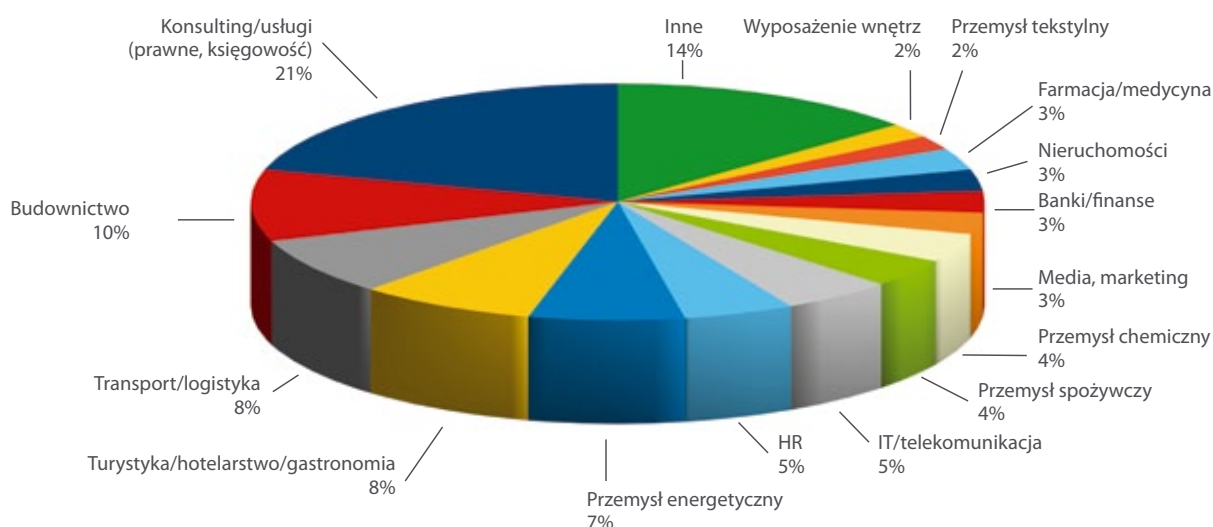
Wykres 2. Członkowie SPCC wg sektorów działalności

Pogłębiona analiza pokazuje, że duńskie i szwedzkie firmy są równomiernie podzielone między wszystkie trzy sektory. Z kolei duńskie przedsiębiorstwa w większym stopniu angażują się w handel (30% w porównaniu ze szwedzkimi 29%) a szwedzkie w produkcję (13% w porównaniu do duńskich 12%). Fińskie firmy produkcyjne stanowią 20% firm zrzeszonych w sekcji fińskiej. Wśród norweskich dominują firmy o profilu usługowym (66%).

2. Branże

Największą grupę członków stanowią firmy z kapitałem skandynawskim. Od 2009 roku można zaobserwować nieznaczne zmiany w udziale procentowym w poszczególnych branżach. Do 2009 r. firmy zrzeszone w Izbie specjalizowały się głównie w doradztwie i usługach (prawo, rachunkowość, księgowość i doradztwo podatkowe), licznie reprezentowana była branża budowlana (budownictwo, infrastruktura i usługi inżynierskie). Obecnie doradztwo i usługi oraz budownictwo są nadal dominującymi branżami, jednak znaczenie doradztwa wzrosło z 18% do 21%, natomiast udział branży budowlanej spadł z 14% do 10%. Transport i logistyka oraz branża hotelarska i turystyczna znajdują się ex aequo na trzecim miejscu, każda z 8% udziałem. Wśród pozostałych branż wyróżniają się także też branża energetyczna z 7% oraz HR – 5% udziałem.

W ramach poszczególnych sekcji narodowych branże konsultingowa i budowlana są dość równomiernie reprezentowane. Firmy fińskie i norweskie stanowią znaczący odsetek w branży budowlanej, a szwedzkie i duńskie dominują w branży transportowej i logistycznej.

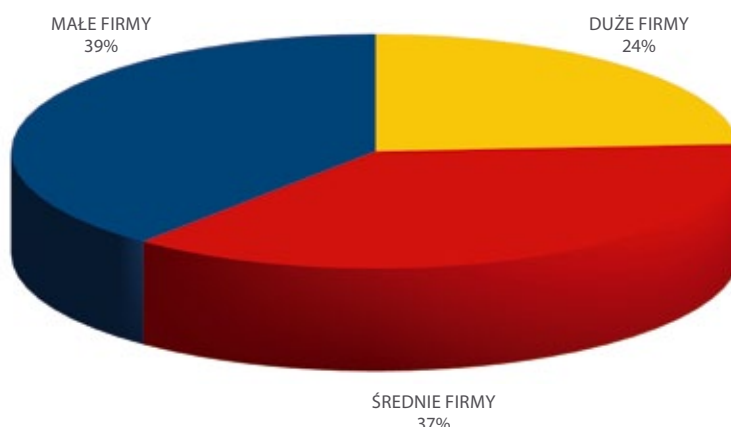

Wykres 3. Członkowie SPCC wg branż

3. Wielkość firm

Większość firm zrzeszonych w Izbie to firmy małe zatrudniające do 10 osób (39%) oraz firmy średnie zatrudniające do 100 osób (37%). Od 2009 roku, kiedy podobne badanie zostało przeprowadzone, liczba dużych firm wzrosła z 13% do 24%.

Duże i średnie firmy dominują w sekcji duńskiej. W sekcji szwedzkiej dominują firmy małe, chociaż nie brakuje również dużych, znanych przedsiębiorstw. W sekcji fińskiej dominują firmy małe oraz średnie, a w norweskiej małe, przy czym obserwowany jest też wyraźny wzrost grupy dużych firm.

Wykres 4. Członkowie SPCC wg wielkości firm

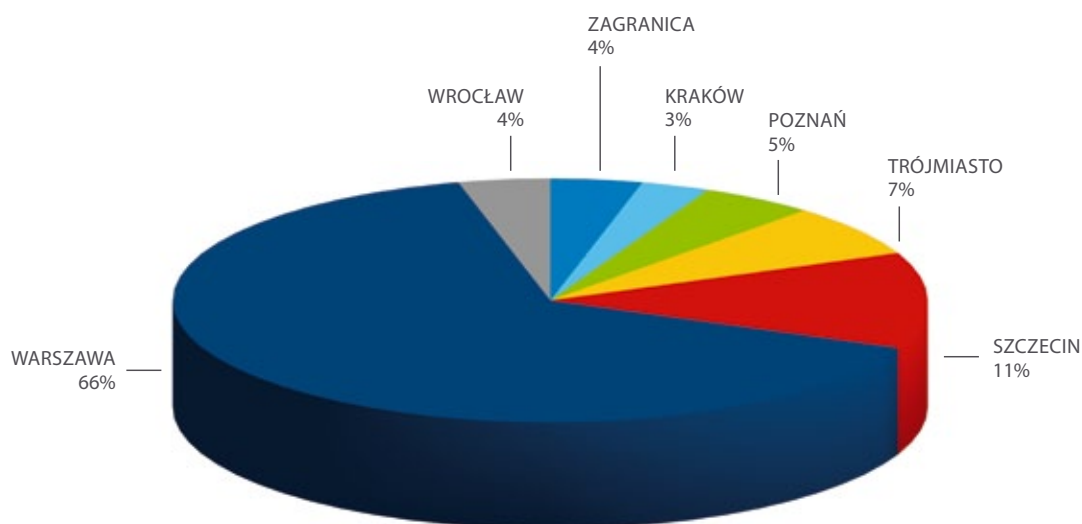
4. Lokalizacja

Większość firm członkowskich – aż 66% – ma swoją siedzibę w Warszawie. Wyjątkiem są duże zakłady produkcyjne, które na ogół zlokalizowane są poza większymi miastami.

Ważną lokalizacją dla firm skandynawskich jest Szczecin, gdzie swoje siedziby ma 11% firm członkowskich oraz Trójmiasto (7%). Są to najliczniej reprezentowane regiony, w których SPCC jest obecne. Jest to uzasadnione położeniem geograficznym, które sprzyja rozwijaniu regionalnej współpracy gospodarczej. W ostatnich latach nastąpił znaczący wzrost skandynawskich inwestycji na Pomorzu Zachodnim.

W pozostałych regionach Polski obecność firm członkowskich zaznacza się następująco - Poznań (5%), Wrocław (4%), Kraków (3%). Około 4% firm członkowskich zlokalizowanych jest za granicą.

Większość firm mających główne biuro w Warszawie ma także swoje przedstawicielstwa lub oddziały w innych polskich miastach. W niniejszej analizie uwzględniono tylko lokalizację głównej siedziby firmy.

Wykres 5. Członkowie SPCC wg lokalizacji siedziby głównej firmy

5. Podsumowanie

Od 2009 r., kiedy wśród firm członkowskich przeprowadzone zostało podobne badanie, nie odnotowano znacznych zmian w rozkładzie branżowym czy terytorialnym. Warszawa nadal przyciąga większość firm, wzrasta rola Szczecina. Dominującymi branżami pozostają doradztwo i usługi, budownictwo oraz transport i logistyka. W ciągu ostatnich kilku lat wzrosła liczba dużych firm zrzeszonych w SPCC, jednakże dominującą grupą nadal pozostają firmy małe i średnie z sektora usług.

Skandynawskie inwestycje bezpośrednie w Polsce

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie aktualnego stanu skandynawskich inwestycji, trendów jakim podlegają, ich udziału w ogóle bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Polsce oraz skalę współpracy gospodarczej pomiędzy krajami skandynawskimi a Polską. Poniższa analiza sygnalizuje także potencjał, jaki ma napływ BIZ do Polski z krajów skandynawskich, a którego wykorzystanie jest ważne zarówno dla polskiej gospodarki, jak i gospodarek krajów skandynawskich, których najbardziej dynamiczne firmy nieustannie szukają pól rozwoju i ekspansji. Raport skupia się na czterech krajach skandynawskich – Danii, Finlandii, Norwegii i Szwecji, w niektórych częściach opracowania wspomniane są także powiązane z nimi kulturowo i ekonomicznie Islandia i Estonia.

Pierwsze większe inwestycje z krajów skandynawskich napłynęły do Polski jeszcze przed zmianą ustroju politycznego – na początku lat 80. Bliskość geograficzna oraz niskie koszty pracy były inicjującymi impulsami, które zachęcały inwestorów z zagranicy. Po 1989 r. zmienił się system polityczny, Polska znalazła się na ścieżce szybkiego wzrostu gospodarczego, a jej atrakcyjność inwestycyjna wzrosła. Duży potencjał polskiego rynku dostrzegali także Skandynawscy inwestorzy.

Najważniejsza część opracowania dotyczy lat 2002–2010, a wykorzystano w nim dane statystyczne i analizy opublikowane przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Narodowy Bank Polski, Ministerstwo Gospodarki, Główny Urząd Statystyczny oraz inne instytucje i organizacje tak krajowe, jak i zagraniczne.

I. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce

1. Polska pozycja rankingowa

Polska wciąż znajduje się w czołówce rankingów najbardziej atrakcyjnych obszarów inwestycyjnych starego kontynentu (por. tabela 1), szczególnie regionu

Europy Środkowo-Wschodniej. Jest postrzegana jako kraj stabilny politycznie, dynamicznie się rozwijający ze względnie konkurencyjną gospodarką i dużym, bo liczącym blisko 40 mln mieszkańców, rynkiem wewnętrznym.

Lars Ekström, Dyrektor Generalny, Danske Bank A/S S.A. Oddział w Polsce

Pomimo stopniowego spowolnienia w gospodarce w 2012 r., Polska wyjątkowo dobrze radziła sobie podczas ostatnich kilku lat w dobie światowego kryzysu gospodarczego.

Doskonałe wyniki gospodarcze Polski w porównaniu z innymi krajami w dużej mierze wynikają z tego, że kraj oferuje interesującą alternatywę do bardziej odległych miejsc przenoszenia produkcji.

Często mówi się o Polsce jako atrakcyjnym kraju dla tych firm produkcyjnych, które zamierzają przenieść produkcję za granicę. Tymczasem w ostatnich latach obserwujemy, że ze względu na szybko rosnący poziom wykształcenia Polaków i liczbę osób z wykształceniem wyższym coraz więcej przedsiębiorstw opartych na wiedzy otwiera swoje oddziały w Polsce.

W Danske Bank Polska chętnie wspieramy rosnącą liczbę firm skandynawskich, które wybierają Polskę jako miejsce inwestycji i działalności. Jesteśmy przekonani, że dalsza integracja Polski z UE, jak również rosnące znaczenie kraju jako partnera handlowego Danii, Norwegii, Szwecji i Finlandii stworzą w nadchodzących latach doskonałe możliwości rozwoju skandynawsko-polskich relacji handlowych.

Tabela 1. Atrakcyjność inwestycyjna Polski wg wybranych rankingów

Podmiot dokonujący oceny	Podstawa oceny atrakcyjności inwestycyjnej	Polska w rankingu	Czynniki wpływające na pozycję Polski
Konferencja NZ ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) ¹	Perspektywa napływu światowych inwestycji w latach 2011-2013	6. pozycja wśród 21 wybranych państw świata	Wielkość lokalnego rynku oraz jego wysoka stopa wzrostu. Istotne miejsce produkcji na rynek wewnętrzny UE
Światowe Forum Ekonomiczne (World Economic Forum) ²	Globalny Wskaźnik Konkurencyjności dla okresu 2012-2013	41. pozycja wśród 144 państw świata	Wysoka ocena kategorii zdrowie i edukacja podstawowa. Niższa ocena kategorii infrastruktura
Ernst & Young ³	Liczba projektów BIZ w 2011 r.	8. miejsce w Europie	121 projektów, spadek w porównaniu z 2010 r. o 15%
	Liczba nowo powstałych miejsc pracy dzięki BIZ w 2011 r.	6. miejsce w Europie	7838 miejsc pracy, spadek o 37% w porównaniu do 2010 r.
	Wynik badania menedżerów: najbardziej atrakcyjne kraje dla BIZ w latach 2012-2014	2. miejsce w Europie	10% wskazań ankietowanych menedżerów
A.T. Kearney ⁴	25 najważniejszych na świecie kierunków inwestycyjnych w 2012 r.	23. miejsce w świecie	Spadek z 6. pozycji w 2010 r.
Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) ⁵	Wielkość tzw. klina podatkowego w 2011 r.	13. miejsce wśród krajów OECD (dla osoby samotnej o średniej pensji)	W latach 2000-2011 wielkość klina podatkowego spadła dla osoby samotnej o średniej pensji o 3,9 pkt proc. do 34,3%
Ranking <i>Doing Business</i> ⁶	Ułatwienia w prowadzeniu działalności gospodarczej dla przedsiębiorstw poprzez reformy prawne	55. miejsce wśród 185 państw (awans z miejsca 62) 1 miejsce w rankingu Top 10 (najszybciej awansujących krajów w rankingu <i>Doing Business</i>)	Polska zanotowała największą liczbę reform ułatwiających prowadzenie działalności gospodarczej wśród wszystkich państw biorących udział w rankingu. Reformy te dotyczą czterech obszarów: podatków, procedur upadłościowych, rejestracji nieruchomości oraz egzekwowania umów i dochodzenia należności na drodze sądowej.

Źródło: opracowanie własne

¹ Zob. *World Investment Report 2011*, UNCTAD, Nowy Jork i Genewa 2011, <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>
² Zob. *The Global Competitiveness Report 2012-2013*, World Economic Forum, Genewa 2012, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>
³ Zob. *Growth, actually*, Ernst & Young, 2012, <http://ey.media.pl/pr/216300/polska-druga-w-europie-pod-wzgledem-atrakcyjnosci-inwestycyjnej>
⁴ Zob. <http://www.prnewswire.com/news-releases/at-kearney-fdi-confidence-index-forecasts-emerging-markets-to-rise-relative-to-developed-countries-over-next-two-years-135177263.html>
⁵ Zob. *Taxing Wages*, OECD, <http://www.oecd.org/ctp/taxpolicyanalysis/taxingwagescountrynoteforpoland.htm>
⁶ Zob. *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>

Największe polskie miasta stają się atrakcyjną lokalizacją dla międzynarodowych centrów usług wspólnych (SSC – Shared Services Centres), które stanowią nowy globalny trend w rozwoju outsourcingu usług biznesowych. Już dziś w tym sektorze pracuje w Polsce ponad 40 tys. osób i liczba ta wzrasta⁷. Polskie miasta przyciągają także inwestorów budujących centra obsługi klienta obsługujące firmy z różnych sektorów, m.in. finansowego, IT czy telekomunikacji⁸. Coraz silniejszym atutem Polski staje się wysoki wskaźnik wydajności i jakości pracy w stosunku do kosztów⁹. Znaczenie tego wskaźnika będzie coraz większe w sytuacji, gdy duża część produkcji wymagającej najniższych kompetencji trafiać będzie przede wszystkim do Azji.

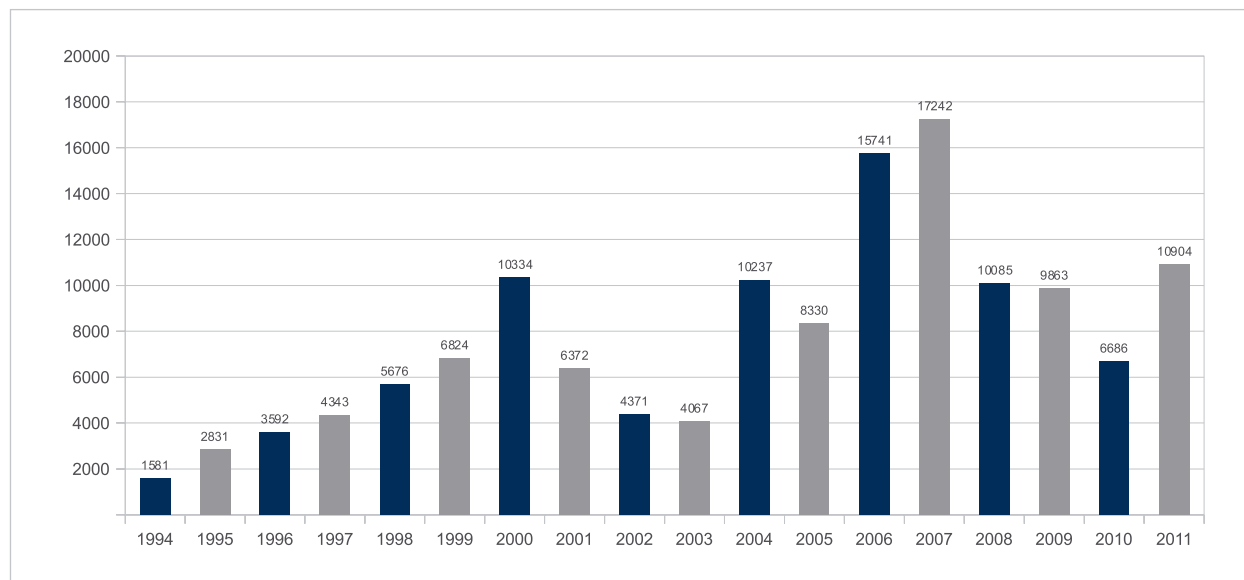
2. Napływ BIZ do Polski

W roku 1997 po raz pierwszy strumień bezpośrednich inwestycji zagranicznych trafiających do Polski przekroczył 4 mld euro i od tego czasu – pomimo okre-

sów globalnego spowolnienia gospodarczego oraz mniejszych i większych kryzysów – nie spadł poniżej tego poziomu. Rosnący napływ BIZ odzwierciedlał dwa zasadnicze zjawiska charakteryzujące polską gospodarkę. Pierwszym z nich była postępująca integracja gospodarczo-polityczna – przystąpienie Polski do NATO w 1999 r., a w 2004 r. do Unii Europejskiej. Wydarzenia te miały ogromne znaczenie dla uznania Polski jako bezpiecznego i ważnego partnera politycznego i gospodarczego lidera Europy Środkowo-Wschodniej.

Drugim czynnikiem pozostawał niezmienny kurs wolnorynkowy i budowanie gospodarki w oparciu o sektor prywatny. Wiązała się z tym prywatyzacja i proces ten absorbował istotną część napływających inwestycji zagranicznych, gdyż w przypadku największych prywatyzowanych przedsiębiorstw trudno było w granicach kraju znaleźć inwestorów dostatecznie zasobnych w kapitał, a inwestorzy zagraniczni wnosili do kupowanych spółek również swój know-how.

Wykres 1. Ogólny napływ BIZ do Polski w latach 1994-2011 (mln euro)

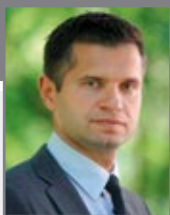
Źródło: PAIIZ za NBP¹⁰

⁷ Zob. *Poland as the destination for Shared Services Centers*, KPMG, 2009, <http://www.kpmg.com/pl/en/issuesandinsights/articlespublications/pages/poland-as-the-destination-for-shared-services-centres.aspx>

⁸ Zob. <http://www.egospodarka.pl/78133,Outsourcing-uslug-biznesowych-docenienia-Indie-i-Krakow,1,39,1.html>

⁹ Zob. Komuda Ł., *Znikające miliony, zagubione miliardy*, Bezrobocie.org.pl, <http://bezrobocie.org.pl/wiadomosc/787722.html>

¹⁰ Zob. http://www.paiz.gov.pl/polska_w_liczbach

**Piotr Bujak, Główny Ekonomista,
Nordea Bank Polska**

Duża odporność polskiej gospodarki na kryzysowe zjawiska na świecie poprawiła jej wizerunek. W połączeniu z takimi pozytywnymi zmianami, jak rozwój infrastruktury transportowej, awans w rankingach warunków prowadzenia biznesu, konkurencyjności czy walki z korupcją stawia to Polskę na pozycji jednego z najbardziej atrakcyjnych miejsc lokowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie. Z tego punktu widzenia wydaje się, że istnieje duży potencjał do dalszego rozwoju skandynawskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce, nie tylko w tych branżach, gdzie atutem polskiej gospodarki pozostają niskie koszty pracy.

Pierwszy szczyt napływu BIZ do Polski miał miejsce w 2000 r. (por. wykres 1), gdy odnotowano także rekordowe do tej pory wpływy do budżetu państwa z tytułu prywatyzacji (ponad 27 mld zł). Drugi miał miejsce w 2007 r., choć w tym przypadku prywatyzacja zeszła na dalszy plan. Lata 2006-2007 były jednym z najlepszych okresów dla globalnej i polskiej gospodarki – charakteryzowały się wysokim wzrostem gospodarczym, wzrostem obrotów handlowych i poziomu konsumpcji oraz optymizmem inwestorów. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, a także wprowadzenie w tym samym roku istotnej obniżki stawki podatku od osób prawnych sprawiło, że skala bezpośrednich inwestycji zagranicznych wzrosła. Te korzystne czynniki sprzyjały inwestycjom typu greenfield oraz fuzjom i przejęciom. Jedną z największych transakcji w sektorze finansowym w tym czasie był zakup Banku Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych (BISE) przez Bank DnB Nord w połowie 2007 r. za równowartość 527 mln zł¹¹.

W ostatnim pięcioleciu najniższy poziom inwestycji odnotowano w roku 2010 (ok. 6,7 mld euro). Był on jednak o 1,7 mld euro wyższy niż średnia w całej dekadzie poprzedzającej przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Oznaczało to, że nawet w okresie potężnych turbulencji na rynkach międzynarodowych wywołanych globalnym kryzysem finansowym, inwestorzy nie przestawali widzieć w Polsce dobrego miejsca dla lokowania kapitału.

Niestety, znacznie dotkliwszy był kolejny kryzys – związany z nadmiernym zadłużeniem państw. Ryzyko rozpadu strefy euro miało wpływ na percepcję ryzyka inwestowania w Europie Środkowo-Wschodniej. Wielu inwestorów w okresie wysokiej nieprzewidywalności na rynkach skupiało się na gromadzeniu rezerwy, czekając na poprawę sytuacji na świecie.

Z ostatnich danych NBP wynika, iż w II kwartale 2012 r. saldo zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Polsce było dodatnie i wyniosło 1.415 mln euro. Znajdowało się na poziomie analogicznego kwartału 2011 r., kiedy to wyniosło 1.500 mln euro.¹²

Według danych PAIIZ, w 2012 roku Agencja doprowadziła do rozpoczęcia w Polsce 53 inwestycji o łącznej wartości 1236 mln euro, tj. o 66 mln więcej niż rok wcześniej, kiedy zamknięte projekty warte były 1170 mln euro¹³.

3. Kraje pochodzenia głównych inwestorów bezpośrednich w Polsce

Strumień inwestycji płynie do Polski z ponad 60 krajów, a zdecydowana większość trafia z Europy. Ministerstwo Gospodarki szacuje skumulowaną wartość BIZ w Polsce, jakie napłynęły do końca 2010 r., na 150,4 mld euro¹⁴. Z tej kwoty 86% przypada na inwestycje z terenu Unii Europejskiej, a 91% – z obszaru całego kontynentu europejskiego. Jedynym dużym inwestorem pozaeuropejskim są Stany Zjednoczone, których udział w BIZ stanowi 6%.

¹¹ Zob. Błędowski R., *Fuzje i przejęcia 2007: najważniejsze trendy i największe transakcje*, Brief, Warszawa 2008, https://www-304.ibm.com/businesscenter/cpe/download0/114947/17_Brief_demo.pdf

¹² Zob. Bilans płatniczy Polski za II kwartał 2012 r., http://nbp.pl/publikacje/bilans_platniczy/bilans_platniczy2012_2.pdf

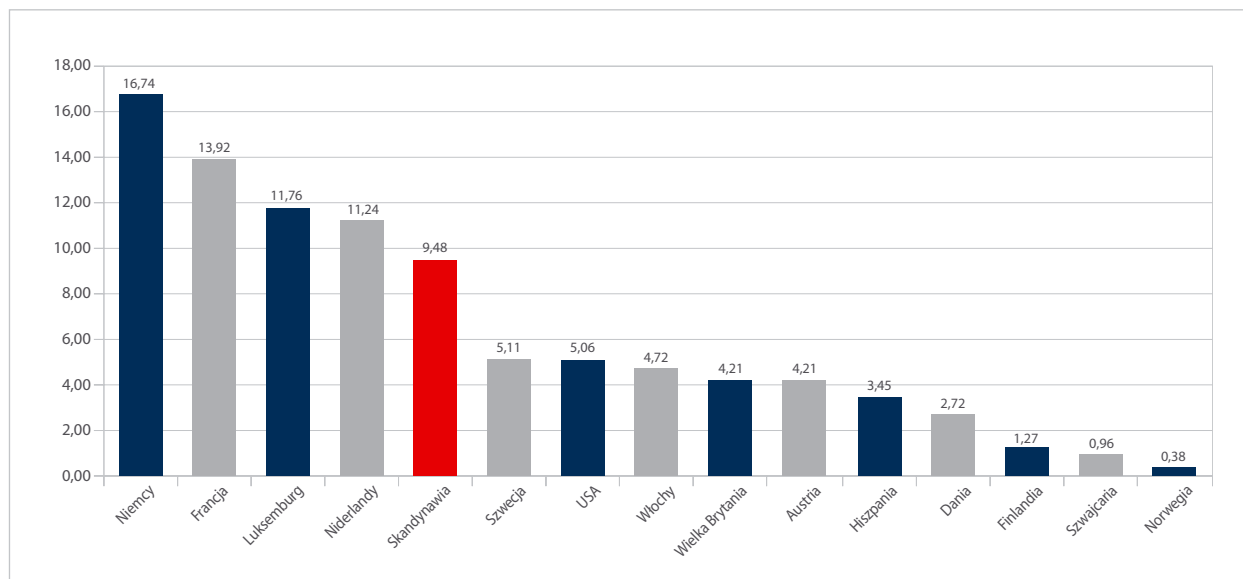
¹³ Zob. PAIIZ podsumowuje ubiegły rok, http://www.paiz.gov.pl/20130116/paiiz_podsumowuje_ubiegly_rok

¹⁴ Zob. *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w latach 2001-2010*, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011, <http://www.mg.gov.pl/files/upload/15189/Bezpo-234rednie%20inwestycje%20zagraniczne%20w%20latach%202001-2010.pdf>

Kraje skandynawskie – Dania, Finlandia, Norwegia i Szwecja – zainwestowały w Polsce w latach 2000-2010 r. łącznie 9,48 mld euro co plasuje je na piątej pozycji po Niemczech (16,74 mld euro), Francji (13,92 mld euro), Luksemburgu (11,76 mld euro) i Niderlan-

dach (11,24 mld euro). Ponad połowa skandynawskich inwestycji przypadła na Szwecję (5,1 mld euro), a pozostałą część podzieliły Dania (2,7 mld euro), Finlandia (1,3 mld euro) i Norwegia (0,4 mld euro).

Wykres 2. Pochodzenie największych inwestorów bezpośrednich w Polsce w latach 2000-2010 (mld euro)

Źródło: NBP

Harri Tuohimaa, Dyrektor Generalny, Handelsbanken Poland

Nasi skandynawscy klienci uważają Polskę za bardzo interesujący rynek dla inwestycji. Doceniają jej centralną lokalizację w Europie, dobre połączenia nie tylko ze Skandynawią, ale także z Niemcami i innymi krajami sąsiednimi. Wzrost gospodarczy Polski okazał się być stosunkowo stabilny, a duża liczba ludności ma coraz większą siłę nabywczą. Polska dysponuje również dobrze wykształconą siłą roboczą, a koszty pracy są nadal niższe niż w Skandynawii. Widzimy, że inwestorzy uwzględniają różne czynniki planując swoje inwestycje zagraniczne, a Polska często okazuje się jednym z najsilniejszych kandydatów.

Porównując wartość skandynawskich BIZ z ostatniej dekady (por. wykres 2) oraz z roku 2010 (por. tabela 2) można zauważyć, że rola krajów skandynawskich jeszcze się umocniła. Szwecja, Dania, Norwegia i Finlandia liczone łącznie wyrosły na czwarty najważniejszy kierunek napływu BIZ, ustępując Niemcom, Luksemburgowi i Włochom (por. tabela 2). Sama Szwecja jest zaś szóstym największym inwestorem, choć udział tego kraju w łącznej sumie skandynawskich bezpośrednich inwestycji w Polsce zmniejszył się z nieco ponad 50% na początku ubiegłej dekady do 42% w 2010 r.

Inwestycje zagraniczne trafiały przede wszystkim do sektora przetwórstwa przemysłowego. Na firmy produkcyjne przypadło blisko 1/3 strumienia BIZ, na usługi finansowe oraz na szeroko pojęte usługi związane z prowadzeniem biznesu (m.in. outsourcing) – po 1/5. Do handlu i dystrybucji trafiało za to 16-17% bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Tabela 2 Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w 2010 r. (mln euro)

Państwo	Kwota (mln euro)	Państwo	Kwota (mln euro)
Luksemburg	1945	Finlandia	132
Niemcy	1627	Stany Zjednoczone	131
Włochy	845	Norwegia	117
Skandynawia*	812	Estonia	42
Wielka Brytania	396	Islandia	39
Szwecja	343	Francja	-101
Hiszpania	312,8	Niderlandy	-2150
Dania	220		

* Dania, Szwecja, Finlandia i Norwegia razem

Źródło: NBP, GUS

II. Skandynawskie inwestycje bezpośrednie w Polsce

1. Główne kierunki bezpośrednich inwestycji zagranicznych krajów skandynawskich

Państwa Unii Europejskiej obok Stanów Zjednoczonych dominują w statystykach eksportu, importu, wpływu i wypływu inwestycji zagranicznych do krajów skandynawskich. Wynika to z jednej strony ze sprzyjających inwestycjom i wymianie gospodarczej regulacji w ramach europejskiej wspólnoty, a częściowo także z pragmatycznego podejścia samych firm do lokalizowania inwestycji, zwłaszcza typu greenfield, w krajach znajdujących się w stosunkowo bliskim położeniu geograficznym.

Łączna kwota bezpośrednich inwestycji zagranicznych pochodzących ze Szwecji w 2010 r. wynosiła 279 mld euro¹⁵, z Danii – 141 mld euro¹⁶. Norwegia zainwestowała poza granicami 140 mld euro¹⁷, a Finlandia – 102 mld euro¹⁸. Na Polskę przypadało więc odpowiednio 1,2, 1,6, 0,8 i 1,3 promila wspomnianych sum. Te wartości pokazują, jak duży jest potencjał rozwoju inwestycji skandynawskich w Polsce. Warto wspomnieć, że

zagraniczne inwestycje podmiotów estońskich w tym samym roku osiągnęły łączną kwotę 4 mld euro (z czego 1% trafiło do Polski)¹⁹.

Najważniejszym kierunkiem inwestowania duńskich firm są Szwecja, Wielka Brytania, Niemcy, a także Norwegia i Stany Zjednoczone²⁰. Odbiorcą fińskich inwestycji bezpośrednich są przede wszystkim Szwecja, Belgia, Niderlandy, Niemcy, Wielka Brytania, Francja, Dania oraz Estonia²¹. W przypadku Szwecji inwestycje realizowane są przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych, Finlandii, Wielkiej Brytanii, Danii, Norwegii, Szwajcarii, Niemczech, Belgii i Niderlandach²². Jeśli zaś chodzi o Norwegię, to największa część BIZ z tego kraju trafia do Szwecji, a z pozostałych krajów najważniejszą rolę odgrywają: Niderlandy, Stany Zjednoczone, Dania, Wielka Brytania, Francja, Niemcy i Finlandia²³.

Warto wspomnieć o specyficznej sytuacji Norwegii, która w odróżnieniu od Szwecji, Danii i Finlandii, a także Estonii nie jest członkiem UE, ale podobnie jak Islandia należy do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Do EOG należą wszystkie kraje UE, a przy-

¹⁵ Zob. Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+ii+EFTA/szwecja.htm>

¹⁶ Zob. Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+ii+EFTA/dania.htm>

¹⁷ Zob. Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+ii+EFTA/norwegia.htm>

¹⁸ Zob. Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+ii+EFTA/finlandia.htm>

¹⁹ Zob. Ministerstwo Gospodarki, <http://www.mg.gov.pl/Wspolpraca+z+zagranica/Wspolpraca+gospodarcza+Polski+z+krajami+UE+ii+EFTA/estonia.htm>

²⁰ Zob. Danmarks Nationalbank, <http://nationalbanken.statbank.dk/nbf/140174>

²¹ Zob. Suomen Pankki, http://www.suomenpankki.fi/en/tilastot/maksutase/Pages/tilastot_maksutase_ja_suorat_sijoitukset_maksutase_suorat_sijoitukset_suomesta_virta_mahtain_en.aspxen

²² Zob. Statistics Sweden, <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Visavar.asp?yp=bergman&xu=scb&omradekod=FM&huvudtabell=FM0001T04&omradetext=Finansial+markets&tabelltext=Direct+investment+by+country%2C+net%2C+Annual+data&preskat=O&prodid=FM0001&deltabell=&deltabellnamn=Direktinvesteringar.+Nettofl%F6de+after+land.+%C5r+innehall=NettoSvmkr&starttid=1998&stopptid=2011&Fromwhere=M&lang=2&langdb=2>

²³ Zob. Statistics Norway, http://www.ssb.no/english/subjects/09/04/diu_en/

należność do tego obszaru oznacza wspólne regulacje służące swobodzie przepływu kapitału, ludzi, towarów i usług. Bliskim relacjom sprzyja także fakt, że Norwegia i Islandia należą do Strefy Schengen, która łączy wszystkie kraje UE (z wyjątkiem Cypru, Rumunii i Bułgarii) oraz Szwajcarię i Liechtenstein.

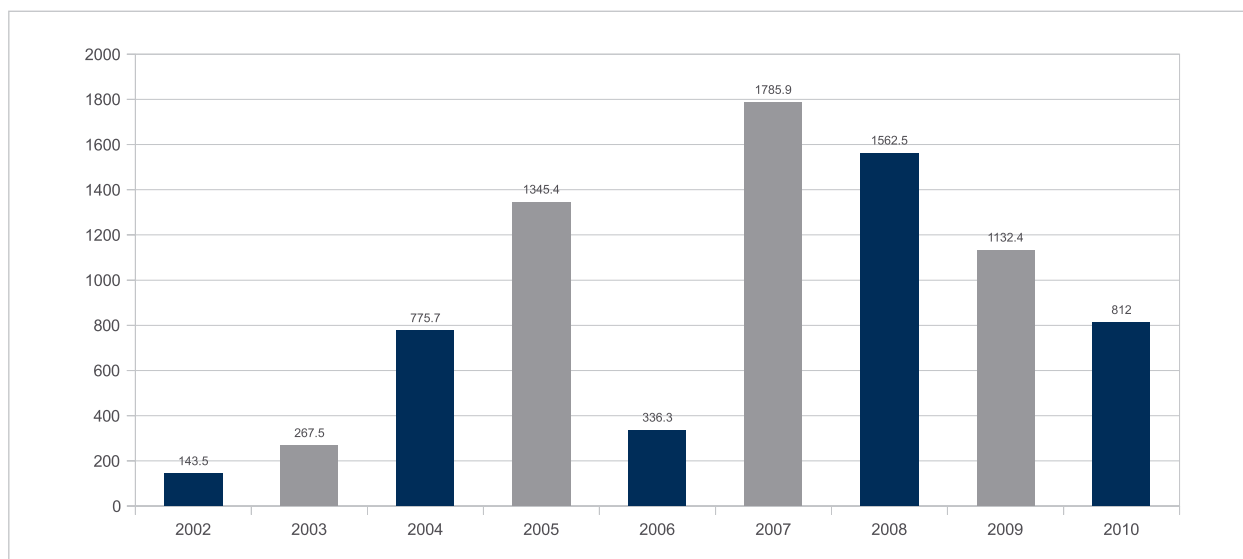
2. Napływ, dynamika wzrostu i wielkość skandynawskich inwestycji bezpośrednich w Polsce

Inwestorzy z krajów skandynawskich decydują się na wejście do Polski z uwagi na bliskie położenie geograficzne i wciąż, w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej, stosunkowo niskie koszty pracy, a także dostępność do-

brze wykształconej kadry, na różnych poziomach. Obok dużych firm pojawiają się także małe i średnie przedsiębiorstwa, które widzą swoją szansę na rozwój w Polsce.

Należy jednak zaznaczyć, że wartość inwestycji realizowanych w Polsce przez Danię, Finlandię, Norwegię i Szwecję jest wciąż nieduża w porównaniu z innymi krajami. Udział Polski w ogóle BIZ płynących z krajów skandynawskich mieścił się w ostatnich latach w przedziale 0,1-0,4%, co mimo stałego i stosunkowo stabilnego kierunku inwestowania sprawia, że Polska plasuje się na końcu pierwszej lub w drugiej dziesiątce głównych kierunków inwestycyjnych krajów skandynawskich. Nie zmienia to faktu, że dla Polski kraje skandynawskie są znaczącym inwestorem bezpośrednim (por. wykres 3).

Wykres 3. Napływ skandynawskich BIZ do Polski w latach 2002-2010 (w mln euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP

Mikael Overgaard, Dyrektor Generalny, Skandinaviska Enskilda Banken AB S.A. Oddział w Polsce

Polska ma bardzo dynamiczną gospodarkę, która wykazywała solidny wzrost przez cały okres kryzysu finansowego. W okresie od 2008 roku, nasi skandynawscy klienci rozwijali swoją działalność w Polsce w tempie 5% szybszym niż stopa wzrostu szwedzkiego PKB. Stała obecność skandynawskich firm w Polsce znajduje również odzwierciedlenie w inwestycjach bezpośrednich, stanowiących 9% wszystkich bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce, co uznajemy za wielkie osiągnięcie. Pozytywny klimat do prowadzenia działalności, któremu sprzyja duża liczba dobrze wykształconych młodych ludzi, koszty pracy utrzymujące się na poziomie znacznie poniżej średniego poziomu UE oraz doskonała lokalizacja w samym centrum Europy sprawiają, że naszym zdaniem Polska pozostanie atrakcyjnym miejscem inwestycji dla naszych skandynawskich klientów.

Skandynawskie inwestycje zaczęły intensywniej płynąć do Polski począwszy od roku 2000, gdy za sprawą szwedzkich inwestycji (m.in. przejęcia polskich spółek z branży energetycznej przez szwedzką firmę Vattenfall) suma inwestycji bezpośrednich z krajów skandynawskich zbliżyła się do 1 mld euro. W 2005 r. odnotowano wzrost wartości skandynawskich inwestycji do 1,35 mld euro, a dwa lata później osiągnięta została rekordowa wartość: 1,79 mld euro (por. wykres 3), której do tej pory nie udało się przekroczyć.

Do obniżenia łącznej kwoty bezpośrednich inwestycji w latach 2008-2010 przyczynił się między innymi kryzys finansowy oraz unijne i globalne pogorszenie koniunktury, a także indywidualne decyzje zarządów i rad nadzorczych, weryfikujących strategię inwestycji firm w tym trudnym dla rynku momencie.

Szwecja, jak już wspomniano wcześniej, jest największym skandynawskim inwestorem w Polsce. Zmienność napływu inwestycji z tego kraju była zbliżona do trendu, jaki charakteryzował sumę skandynawskich inwestycji do Polski. Najwyższą wartość inwestycje szwedzkie osiągnęły w 2004 roku, a następnie 2008 r., kiedy to zainwestowano 1,1 mld euro, co stanowi 11% ogółu napływu BIZ do Polski. W dwóch kolejnych latach wartość inwestycji spadła do 1/3 wartości z 2008 r. Średnia wartość szwedzkich BIZ napływających w latach 2002-2010 wyniosła 493 mln euro.

Do duńskich inwestorów należało w ubiegłej dekadzie niekwestionowane drugie miejsce pośród krajów skandynawskich inwestujących w Polsce. W latach 2002, 2003 i 2005 z Danii do Polski napłynęło nawet więcej inwestycji niż ze Szwecji. Wartość duńskich BIZ wahała się w przedziale 120-230 mln euro rocznie – z dwoma szczytami w latach 2005 i 2007, kiedy ich wartość sięgnęła odpowiednio 490 mln euro (6% ogółu napływu BIZ do Polski) i 514 mln euro (3%). Średnia wartość duńskich BIZ napływających w latach 2002-2010 wyniosła 249 mln euro i była niemal dwukrotnie mniejsza niż inwestycji ze Szwecji.

Inwestycje fińskie charakteryzowały się specyficznym rytmem. Okresy wzmożonego napływu inwestorów przeplatały się z latami, w których odpływ i napływ BIZ były bliskie równowagi. Do takiego zrównania dochodziło w latach 2002-2004, 2006 i 2009. Większa aktywność fińskich inwestorów pojawiła się w latach 2005, 2007, 2008 oraz w roku 2010. Najwyższą wartość – 446 mln euro – inwestycje fińskie osiągnęły w roku 2005. Średnia wartość BIZ napływających w latach 2002-2010 z Finlandii wyniosła 125 mln euro, co stanowi prawie połowę wartości duńskich inwestycji bezpośrednich i jedną czwartą wartości inwestycji szwedzkich.

Wykres 4. Inwestycje poszczególnych państw skandynawskich w Polsce w latach 2002-2010 (w mln euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych NBP

Wartość inwestycji napływających z Norwegii do Polski tylko dwukrotnie w ubiegłej dekadzie przekroczyła poziom 100 mln euro: w 2007 r. (155 mln euro) i 2010 r. (117 mln euro). Średnio wartość norweskich inwestycji bezpośrednich wyniosła 40 mln euro, to 12-krotnie mniej niż ze Szwecji, 6-krotnie mniej niż z Danii i 3-krotnie mniej niż z Finlandii.

3. Rodzaj działalności gospodarczej prowadzonej przez przedsiębiorstwa skandynawskie w Polsce

Przedsiębiorstwa skandynawskie na przestrzeni lat nie zmieniły istotnie profilu prowadzonej działalności w Polsce (por. tabela 3). Spośród 195²⁴ firm skandynawskich

Tabela 3. Liczba firm skandynawskich wg rodzaj prowadzonej działalności w Polsce, 2010 r.

Sekcje PKD	Dania	Finlandia	Szwecja	Norwegia	Ogółem
Przetwórstwo przemysłowe, w tym produkcja:	42	16	54	13	125
- sprzętu transportowego	1	0	5	2	8
- art. spożywczych	15	2	4	3	24
- wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych	4	3	4	2	13
- chemikaliów i wyrobów chemicznych	1	1	8	0	10
- masy celulozowej, papieru i wyrobów z nich	1	4	10	2	17
- wyrobów z gumy i z tworzyw sztucznych	3	2	4	2	11
- metali i przetworzonych wyrobów z metali	3	2	6	0	11
- mebli i dóbr konsumpcyjnych	2	0	3	0	5
- drewna i produktów drewnianych	1	1	1	1	4
- maszyn i urządzeń	4	0	5	0	9
- urządzeń elektrycznych	4	2	7	1	14
- tkanin i wyrobów włókienniczych	4	0	2	0	6
Pośrednictwo finansowe	5	1	4	0	10
Handel i naprawy	4	2	9	3	18
Transport, gospodarka magazynowa, łączność	4	1	3	1	9
Budownictwo	4	1	3	3	11
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	3	1	3	0	7
Obsługa nieruchomości i inne usługi wspierające biznes	1	2	7	1	11
Hotele i restauracje	1	0	0	1	2
Górnictwo i kopalnictwo	0	1	0	0	1
Rolnictwo, leśnictwo	1	0	0	0	1
Łącznie	66	26	82	21	195

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PAIIZ

²⁴ Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych każdego roku przygotowuje ankietę dla najważniejszych inwestorów bezpośrednich w kraju, tj. takich, których inwestycje przekraczają wartość 1mln USD. Liczba 195 podmiotów skandynawskich, występująca w Tabeli 6, stanowi jedynie niewielki odsetek firm skandynawskich działających na rynku polskim. Jest ona wynikiem wtórnej analizy odpowiedzi 30% podmiotów, które ostatecznie wzięły udział w badaniu PAIIZ.

działających na polskim rynku w 2010 r. blisko 64% było zaangażowane w działalność w przetwórstwie przemysłowym. Wśród nich 19% stanowiły wytwórcy produktów spożywczych, 14% – producenci papieru i wyrobów papierniczych, 11% – producenci urządzeń elektrycznych, a 10% – wytwórcy wyrobów z pozostałych materiałów niemetalicznych. Z pozostałych branż największe znaczenie miał handel (9% wszystkich skandynawskich podmiotów), budownictwo, obsługa nieruchomości i inne usługi wspierające biznes oraz działalność finansowa po 6%.

4. Skandynawscy inwestorzy w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (SSE)

Do końca 2011 r., firmy skandynawskie otrzymały łącznie blisko 50 zezwoleń na inwestycje w 12 z 14 Specjal-

nych Strefach Ekonomicznych (SSE) funkcjonujących w Polsce. Najwięcej w Wałbrzyskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej (por. tabela 4), w dalszej kolejności w Katowickiej i Pomorskiej SSE. Inwestorów skandynawskich nie ma tylko w Kamiennogórskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości i Krakowskim Parku Technologicznym.

W grupie skandynawskich inwestorów lokujących swoje inwestycje w SSE (łącznie 48 pozwoleń) dominowały firmy szwedzkie i duńskie, na które przypadało odpowiednio 24 i 18 zezwoleń oraz 21 i 15 firm. Podmioty z Finlandii występowały o takie zezwolenia w 3 przypadkach, a z Norwegii w 4 przypadkach (starały się o nie po trzy firmy z każdego z tych dwóch krajów).

Tabela 4. Liczba zezwoleń przyznanych firmom skandynawskim w polskich specjalnych strefach ekonomicznych

Strefa	Firmy szwedzkie	Firmy duńskie	Firmy fińskie	Firmy norweskie	Razem
Kamienna Góra	0	0	0	0	0
Katowice	3	3	0	0	6
Kostrzyn-Słubice	2	3	0	0	5
Kraków	0	0	0	0	0
Legnica	0	1	0	0	1
Łódź	3	1	0	0	4
Mielec	1	1	0	0	2
Pomorze	3	0	1	2	6
Słupsk	1	2	0	2	5
Starachowice	1	0	0	0	1
Suwałki	0	2	0	0	2
Tarnobrzeg	0	1	1	0	2
Wałbrzych	7	4	0	0	11
Warmia-Mazury	3	0	1	0	4
Razem	24	17	3	4	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie stron internetowych poszczególnych stref ekonomicznych i wywiadów telefonicznych

5. Obroty handlowe z między Polską a krajami Skandynawskimi

Kraje skandynawskie są ważnym partnerem handlowym dla Polski. Pod względem importu trzema największymi partnerami handlowymi kraju są od lat Niemcy (w 2011 r.: 22% ogólnej wartości importu do Polski), Rosja (12%) i Chiny (9%). Skandynawowie rywalizują już o czwartą pozycję z Włochami (5,4%). W 2011 r. import z krajów skandynawskich łącznie stanowił ok. 5,8% polskiego importu – to ponad dwukrotnie więcej niż z Wielkiej Brytanii czy Stanów Zjednoczonych (por. tabela 6).

Jeszcze większe znaczenie Skandynawia ma dla polskiego eksportu. Blisko 7,4% udział Szwecji, Danii, Norwegii i Finlandii w polskim eksporcie sprawia, że po Niem-

czech (26% udział w eksporcie) są one obecnie drugim, najważniejszym kierunkiem zagranicznej sprzedaży dla polskich przedsiębiorstw. Warto zwrócić uwagę, że sama Szwecja jest ósmym krajem na liście najważniejszych partnerów eksportowych Polski – w 2011 r. uzyskała 2,8% udział w eksporcie polskich produktów ogółem.

**Staffan Herrström,
Ambasador Szwecji w Polsce**

Szwecja i Polska to sąsiedzi, którzy stają się coraz bliższymi partnerami zarówno w Unii Europejskiej jak i w naszym wspólnym regionie Morza Bałtyckiego. Wizyta Szwedzkiej Pary Królewskiej w maju 2011 roku i podpisana z okazji wizyty deklaracja zacieśnienia współpracy dała nam doskonałą podstawę do dalszych działań. Już teraz około 500 szwedzkich firm funkcjonuje na polskim rynku. Szwedzka tradycja prowadzenia zrównoważonego biznesu opartego na rozwiązaniach pro-środowiskowych, społecznej odpowiedzialności oraz równouprawnieniu są naszym ważnym znakiem handlowym. Wymiana gospodarcza pomiędzy Szwecją i Polską wzrosła dwukrotnie od 2004 roku ale wiele jeszcze można i powinno się zrobić. Jestem szczęśliwy i dumny, że mogę być częścią tego procesu. Współczesna Polska jest ekscytującym i zachęcającym krajem, że czego coraz więcej Szwedów zdaje sobie sprawę poznając Polskę.

**Steen Hommel,
Ambasador Danii w Polsce**

Wraz z ustanowieniem III Rzeczypospolitej, Polska wykonała gigantyczny i we wszystkich aspektach znaczący krok do przodu. Katalizatorem dalszego rozwoju stało się przystąpienie Polski do wspólnoty państw Unii Europejskiej w 2004 r. Polska stopniowo odzyskiwała należne jej miejsce, jako dużego europejskiego narodu oraz jednego z ważniejszych sąsiadów Danii. Obecnie, Polska znajduje się w pierwszej dziesiątce wśród duńskich partnerów handlowych. Wielkość handlu z Polską jest dla Danii porównywalna do wyników osiągniętych z Chinami i Włochami. To o czymś świadczy.

Wśród wielu powodów, dla których Polska przyciąga zarówno duńskich eksporterów jak i importerów, na uwagę zasługuje duży i szybko rozwijający się rynek wewnętrzny, obejmujący 38 mln konsumentów, centralne położenie w Europie jedynie 350 km od Kopenhagi, jak również dostępność wykwalifikowanej siły roboczej.

W ciągu ostatnich 20 lat obecność duńskiego biznesu w Polsce stopniowo się zwiększała. Ponad 500 duńskich przedsiębiorstw posiada ugruntowaną pozycję w Polsce i zatrudnia ponad 40 tys. osób. Firmy te różnią się między sobą zarówno wielkością jak i branżą działalności; są wśród nich małe przedsiębiorstwa, jak również korporacje transnarodowe.

Jeśli ktoś jeszcze nie zainteresował się Polską z biznesowego punktu widzenia to zdecydowanie powinien się jej bliżej przyjrzeć.

Kryzys na rynkach finansowych wyraźnie wpłynął w obroty handlowe z niemal każdym krajem z jakim Polska prowadzi wymianę – szczególnie wyraźnie widać to w wynikach z 2009 r. Import do Polski z liczonych łącznie Szwecji, Norwegii, Danii, Finlandii oraz Estonii i Islandii spadł wówczas o 27% w porównaniu do roku 2008, a eksport

z Polski do tych krajów o 21%. W 2011 r. natężenie handlu zagranicznego między Polską a krajami skandynawskimi wróciło do poziomu przedkryzysowego (por. tabela 6 i tabela 7) i wiele wskazuje na to, że będzie powoli rosło w kolejnych latach, o ile dynamiki nie zmienią kolejne zawirowania na rynkach światowych.

Tabela 5. Obroty handlu zagranicznego w 2011 r. (mln euro)

Kraj	Eksport	Import	Saldo	Eksport %	Import %
Dania	2516,8	1989,4	527,4	1,82	1,26
Finlandia	1022,3	1531,0	508,7	0,74	1,00
Norwegia*	2740,6	2386,1	354,6	2,02	1,59
Szwecja	3902,2	3078,2	824,0	2,84	1,98
Skandynawia**	10181,9	8984,7	1197,2	7,41	5,78
Francja	8325,4	6310,4	2015,0	6,13	4,19
Niemcy	33393,6	33528,1	1865,5	26,07	22,28
Wielka Brytania	8717,8	3940,7	4777,1	6,42	2,62
Stany Zjednoczone	2676,3	3425,3	-749,1	1,97	2,28

* Dane wstępne²⁵

** Z uwzględnieniem danych wstępnych dla Norwegii

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Gospodarki

Karsten Klepšvik, Ambasador Norwegii w Polsce

W ciągu ostatniej dekady nastąpił rozkwit stosunków dwustronnych pomiędzy Polską a Norwegią. Podkreślić należy, że rozkwit ten nie jest w żadnej mierze ograniczony wyłącznie do handlu i inwestycji.

Współpraca w zakresie obronności i bezpieczeństwa jest obecnie kluczowym elementem naszych stosunków dwustronnych. Jesteśmy bliskimi sojusznikami w NATO, mamy wspólne interesy i wyzwania. Regularnie spotykają się ze sobą wysokiej rangi wojskowi i eksperci, nasze siły zbrojne przeprowadzają wspólne ćwiczenia i operacje, a innowacyjne przemysły obronne Polski i Norwegii ściśle ze sobą współpracują.

Ponadto, bliższe stosunki dwustronne między Polską a Norwegią stymulowane są poprzez Fundusze Norweskie – EEA Grants i Norway Grants. Polska jest największym beneficjentem Funduszy Norweskich, z przyznaną alokacją 1,13 miliarda euro w pierwszych dwóch edycjach na lata 2004-2014. Na terenie całej Polski widoczne są liczne projekty zrealizowane dzięki Funduszom Norweskim, w takich obszarach priorytetowych jak energia, ochrona środowiska, badania, zdrowie, kultura czy sądownictwo. We wszystkich tych programach, polskie ministerstwa i instytucje publiczne współpracują ze swoimi odpowiednikami z Norwegii. Taka współpraca rokuje jeszcze większe zacieśnienie naszych stosunków dwustronnych w nadchodzących latach.

²⁵ Zob. Syntetyczna informacja o eksporcie i imporcie Polski – 2011 rok, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2012, http://www.mg.gov.pl/files/upload/8437/Syntetyczna_inf_rok_2011_wstepna_inf.pdf

Tabela 6. Wartość importu do Polski z krajów skandynawskich (mln euro)

Państwo	2008	2009	2010	2011
Szwecja	2789,8	1990,0	2523,8	3078,2
Dania	1731,9	1481,0	1642,9	1989,4
Norwegia	1926,6	1361,9	2020,1	2386,1*
Finlandia	2032,9	1390,6	1349,1	1531,0
Estonia	126,2	88,6	131,4	153,7
Islandia	59,9	44,9	69,3	101,8*
Razem	8667,3	6357,0	7736,6	9240,2**

* Dane wstępne

** Z uwzględnieniem danych wstępnych dla Norwegii i Islandii

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Gospodarki

Zarówno pod względem importu, jak i eksportu, czołowym partnerem Polski wśród krajów skandynawskich jest Szwecja, z której import do Polski w 2011 r. wynosił 3,1 mld euro, podczas gdy eksport zbliża się do pułapu 4 mld euro (w 2011 r. wynosił 3,9 mld euro). W strukturze obrotów towarowych Polski ze Szwecją najważniejszą rolę odgrywają wyroby przemysłu elektromaszynowego (około 47% eksportu i 37% importu), a w dalszej kolejności wyroby metalurgiczne, wyroby przemysłu chemicznego, drzewno-papierniczego oraz produkty mineralne. 16% eksportu do Szwecji stanowią meble i wyroby z drewna (m.in. płyty, sklejk i itp.).

O drugie miejsce w imporcie Norwegia rywalizuje z Danią. Polska sprowadza z Norwegii towary o wartości ponad 2 mld euro, a eksportuje dobra o wartości 1,8 mld euro. W przypadku Danii sumy te wynoszą odpowiednio 2 mld i 2,5 mld euro. Dla obu krajów tak import, jak i eksport powrócił już do wartości sprzed 2009 r. Jeśli koniunktura gospodarcza będzie sprzyjać – oba kierunki wymiany może charakteryzować coraz większe ożywienie.

Największy udział w eksporcie Polski do Danii mają wyroby przemysłu elektromaszynowego – ponad 34%, a w dalszej kolejności: artykuły rolno-spożywcze, produkty mineralne, wyroby przemysłu drzewno-papierniczego, wyroby przemysłu chemicznego oraz metale nieszlachetne i tworzone z nich wyroby. W imporcie największą grupę stanowią artykuły rolno-spożywcze (29%), wyroby przemysłu elektromaszynowego (30%) oraz wyroby przemysłu chemicznego (15%).

W polskim eksporcie do Norwegii dominują pływające jednostki morskie (46%), a w imporcie oleje z ropy naftowej (32%), pływające jednostki morskie (17%) i ryby (16%).

Nieco inaczej sytuacja wygląda w Finlandii. Eksport do tego kraju z Polski zmieniał się według wspomnianego wyżej schematu i wyniósł w 2011 r. ok. 1 mld euro, natomiast import w 2009 r. zmniejszył się o blisko

Jari Vilén, Ambasador Finlandii w Polsce

Finlandię i Polskę, dwa kraje z basenu Morza Bałtyckiego, łączy wspólna kultura oraz, od niedawna, wspólne członkostwo w Unii Europejskiej. Dzisiaj nasza współpraca może być intensywniejsza niż kiedykolwiek. Około 500 fińskich firm eksportuje swoje produkty do Polski, a kolejne 300 zamierza rozpocząć działalność w Polsce; jest pośród nich ponad 70 fabryk. W ostatnim dziesięcioleciu stosunki między obu krajami pogłębiły się przechodząc z poziomu korporacyjnego na bardziej osobisty. Wiele małych i średnich firm, wśród których wiele jest przedsiębiorstw rodzinnych, zaczęło odwiedzać Polskę i inwestować w tym kraju. Fińskie firmy nadal są postrzegane jako pożądanymi pracodawcami w Polsce. W grudniu 2011 roku premierzy Donald Tusk i Jyrki Katainen podpisali specjalną umowę partnerską między Finlandią i Polską. Porozumienie to dodatkowo zintensyfikowało naszą współpracę i stanowi nowy impuls dla prowadzonych przez ambasadę działań służących zacieśnieniu współpracy dwustronnej między obu krajami. Obowiązkiem i ambicją Ambasady Finlandii i Team Finland w Polsce jest podejmowanie dalszych starań na rzecz rozwoju naszych stosunków we wszystkich sferach działalności.

Tabela 7. Wartość eksportu z Polski do krajów skandynawskich (mln euro)

Państwo	2008	2009	2010	2011
Szwecja	3643,2	2636,4	3564,0	3902,2
Dania	2251,3	1824,1	2242,3	2516,8
Norwegia	1958,1	1841,4	1783,3	2386,1*
Finlandia	943,4	792,9	865,9	1022,3
Estonia	603,6	419,6	561,7	766,7
Islandia	97,3	28,1	23,7	31,9*
Razem	9496,9	7542,5	9040,9	10980,5**

* Dane wstępne

** Z uwzględnieniem danych wstępnych dla Norwegii i Islandii

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Gospodarki

1/3 (do 1,4 mld euro), a w 2010 r. spadł o kolejne 3% (w pozostałych krajach skandynawskich w tym czasie import już rósł). Powolny wzrost importu odnotowano w 2011 r. i jeżeli jego dynamika utrzyma się na zbliżo-

nym do obecnego poziomu to w ciągu kilku lat ma szansę powrócić do poziomu sprzed 2009 r.

W polskim eksporcie do Finlandii dominowały wyroby przemysłu elektromaszynowego (27%), metale nieśzlachetne i tworzone z nich wyroby (20%), a w dalszej kolejności węgiel, koks i inne produkty mineralne, produkty przemysłu chemicznego oraz produkty rolno-spożywcze. W imporcie zaś największą grupę stanowiły wyroby przemysłu elektromaszynowego (28%) oraz metale nieśzlachetne i wyroby z nich (17%).

W tabelach 6 i 7 przedstawiono także wartość obrotu handlu zagranicznego Polski z Estonią i Islandią. Kwoty nie są duże, ale stosunkowo szybko rosną. Ożywia się handel Polski z Estonią, szczególnie eksport, który jest prawie 5-krotnie większy niż import. Do Estonii polscy producenci sprzedają przede wszystkim wyroby przemysłu elektromaszynowego (22%), produkty mineralne (20%) oraz wyroby przemysłu chemicznego (17%).

Gunnar Snorri Gunnarsson,
Ambasador Islandii w Niemczech

Od chwili, gdy w 1946 roku Polska i Islandia nawiązały stosunki dyplomatyczne, współpraca gospodarcza obu krajów dynamicznie się rozwija. W chwili obecnej na Islandii mieszka około 10 000 Polaków - stanowią oni największą grupę imigrantów w tym kraju. Bezpośrednie i osobiste kontakty między obu narodami ułatwiają kontynuowanie i nawiązanie stosunków dwustronnych. Rozwijają się nie tylko nasza współpraca gospodarcza, ale także polityczna. W 2008 roku powstał Konsulat RP w Reykjavíku. Jednocześnie wzrosła liczba islandzkich konsulów honorowych w Polsce. Poza konsulem w Gdańsku, nowy konsulat otwarto także w Krakowie. We wrześniu ubiegłego roku Ministerstwo Gospodarki w Warszawie zorganizowało konferencję na temat energii geotermalnej - podobną konferencję planuje się na 2013 rok w Islandii.

Taavi Toom,
Ambasador Estonii w Polsce

Polska jest bardzo ważnym, siódmym co do wielkości partnerem handlowym Estonii. W 2011 roku po raz pierwszy wartość wymiany handlowej między krajami przekroczyła 1 miliard euro, co w przeliczeniu na mieszkańca czyni Estonię trzecim co do wielkości partnerem handlowym Polski. Około jedna trzecia naszego eksportu do Polski to maszyny i urządzenia, jedna trzecia to metale i wyroby metalowe, natomiast pozostałą część stanowią różnego rodzaju towary i usługi. To doskonały dowód na to, jak różne produkty możemy zaoferować sobie nawzajem. Jeśli chodzi o kwestie inwestycji, cieszy mnie rosnąca liczba estońskich spółek rozpoczynających swoją działalność w Polsce: Olympic Casino (rozrywka), Navirec (rozwiązania IT dla transportu), Wendre (tekstylia), Legend Hotels (Hotel Mera Spa w Sopocie) i Unitree (usługi dla biznesu) są doskonałymi przykładami do naśladowania dla innych.

III. Podsumowanie

W latach 2002-2010 firmy skandynawskie skierowały do Polski BIZ o przeciętnej wartości 907 mln euro rocznie, tworząc nowe miejsca pracy i konkurencyjne, nowoczesne przedsiębiorstwa. Aktywność tych krajów wyraźnie zwiększyła się po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 r., a niemal połowa skandynawskich BIZ to kapitał szwedzki. Mimo braku stabilności na rynkach międzynarodowych skandynawscy inwestorzy nie wycofują się z Polski. Podchodzą jednak z większą ostrożnością do kolejnych inwestycji i ekspansji na polskim rynku.

Z przeprowadzonej wśród członków SPCC na początku 2012 roku Ankiety Koniunkturalnej wynika, iż Polska nadal przyciąga inwestorów zagranicznych,

w tym firmy skandynawskie. 98% uczestników potwierdziło, że ponownie zainwestowałiby w Polsce jeżeli pojawiłaby się taka możliwość²⁶. 61% respondentów uznało, że sytuacja ich firmy poprawiła się w porównaniu do 2011 r. Jednak przejrzystość zamówień publicznych i administracja publiczna to obszary nad którymi trzeba pracować i z których skandynawscy inwestorzy nie są zadowoleni (odpowiednio 46% i 38% odpowiedzi), a 42% ankietowanych uważa, że poziom polityki gospodarczej jest raczej przeciętny. Mimo tego, 49% firm była zadowolona z politycznej stabilności w kraju, a 27% uznało, że klimat gospodarczy w Polsce jest obecnie bardzo dobry.

IV. Dodatkowe informacje

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) są dokonywane przez rezydenta jednej gospodarki (zwanego bezpośrednim inwestorem) w celu osiągnięcia długotrwałej korzyści z kapitału zaangażowanego w przedsiębiorstwo – rezydenta innej gospodarki (tzw. przedsiębiorstwo bezpośredniego inwestowania). O przedsiębiorstwie bezpośredniego inwestowania można mówić w przypadku posiadania przez inwestora bezpośredniego co najmniej 10% akcji zwykłych (tj. udziału w kapitale), bądź uprawnienia do 10% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub udziałowców²⁷.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne występują w wielu formach i stanowią jeden z najważniejszych czynników kształtujących rozwój gospodarczy danego kraju. Są to zarówno inwestycje typu greenfield, wspólne przedsięwzięcia inwestora zagranicznego z polskim, utworzenie przez zagranicznego przedsiębiorcę przedsiębiorstwa z jego 100% udziałem, efekt prywatyzacji kapitałowej, fuzje i przejęcia przedsiębiorstw prywatnych czy też prywatyzacja bezpośrednia²⁸.

²⁶ Ankieta Koniunkturalna 2012 została zorganizowana przez Polsko-Niemiecką Izbę Przemysłowo-Handlową, przy współpracy z sześcioma innymi izbami bilateralnymi, w tym SPCC. Łączna liczba odpowiedzi nadesłanych przez firmy członkowskie izb uczestniczących w projekcie wynosiła 186, spośród nich 40 odpowiedzi pochodziło od członków SPCC. Tylko te odpowiedzi zostały włączone do powyższej analizy.

²⁷ Zob. *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2003 r.* Narodowy Bank Polski, Warszawa 2003

²⁸ Zob. *Dziemianowicz, W., Inwestycje zagraniczne jako czynnik rozwoju polskich regionów.* Ekspertyza dla Departamentu Koordynacji Polityki Strukturalnej Ministerstwa Gospodarki i Pracy i Polityki Społecznej

Bibliografia

Publikacje:

- Błędowski R., *Fuzje i przejęcia 2007: najważniejsze trendy i największe transakcje*, Brief, Warszawa 2008.
- Dziemianowicz, W., *Inwestycje zagraniczne jako czynnik rozwoju polskich regionów*. Ekspertyza dla Departamentu Koordynacji Polityki Strukturalnej Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej.
- Ernst & Young, *Growth, actually*, 2012.
- KPMG, *Poland as the destination for shared Service Centers*, 2009.
- Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Analiz i Prognoz Ekonomicznych, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w latach 2001-2010*, Warszawa 2011.
- Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Analiz i Prognoz Ekonomicznych, *Polska 2011. Raport o stanie handlu zagranicznego*, Warszawa 2011.
- Ministerstwo Gospodarki, *Syntetyczna informacja o eksporcie i imporcie Polski – 2011 rok*, Warszawa 2012.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2003 r.*, Warszawa 2004.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2004 r.*, Warszawa 2005.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2005 r.*, Warszawa 2007.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2006 r.*, Warszawa 2008.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2007 r.*, Warszawa 2009.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2008 r.*, Warszawa 2010.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2009 r.*, Warszawa 2011.
- Narodowy Bank Polski, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2010 r.*, Warszawa 2012.
- Narodowy Bank Polski, *Bilans płatniczy Polski w maju 2012 r.*, Warszawa 2012.
- Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, *Inwestycje zagraniczne w Polsce – krajobraz po kryzysie*, Warszawa 2010.
- Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, *List of major foreign investors in Poland*, Warszawa 2011.
- Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, *Why Poland?*, Warszawa 2011.
- TNS Pentor, *Klimat inwestycyjny w Polsce*, Warszawa 2011.
- UNCTAD, *World Investment Report 2011*, Nowy Jork i Genewa 2011.
- World Bank. 2013. *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*. Washington, DC: World Bank Group. DOI: 10.1596/978-0-8213-9615-5. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0
- World Economic Forum, *The Global Competitiveness Report 2012-2013*, Genewa 2012.

Strony internetowe:

- Danmarks Nationalbank, <http://nationalbanken.statbank.dk>
- Główny Urząd Statystyczny <http://www.stat.gov.pl>
- PAIIZ, http://www.paiz.gov.pl/index/?lang_id=11
- Statistics Norway, <http://www.ssb.no/english/>
- Statistics Sweden, http://www.scb.se/default____2154.aspx
- Suomen Pankki, <http://www.bof.fi/en/index.htm>
- UNCTAD, <http://www.unctad.org/Templates/Startpage.asp?intlItemID=2068&lang=1>

Publikacja:

- Skandynawsko-Polska Izba Gospodarcza
ul. Wiśniowa 40 B lok. 9, 02-520 Warszawa, tel. (22) 849 74 14
mail: spcc@spcc.pl, <http://www.spcc.pl>

Spis tabel i wykresów

Tabele

Tabela 1. Atrakcyjność inwestycyjna Polski wg wybranych rankingów

Tabela 2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce w 2010 r. (mln euro)

Tabela 3. Liczba firm skandynawskich wg rodzaju prowadzonej działalności w Polsce, 2010 r.

Tabela 4. Liczba zezwoleń przyznanych firmom skandynawskim w polskich Specjalnych Strefach Ekonomicznych

Tabela 5. Obroty handlu zagranicznego w 2011 r. (mln euro)

Tabela 6. Wartość importu do Polski z krajów skandynawskich (mln euro)

Tabela 7. Wartość eksportu z Polski do krajów skandynawskich (mln euro)

Wykresy

Wykres 1. Ogólny napływ BIZ do Polski w latach 1994-2011 (mln euro)

Wykres 2. Pochodzenie największych inwestorów bezpośrednich w Polsce w latach 2000-2010 (mld euro)

Wykres 3. Napływ skandynawskich BIZ do Polski w latach 2002-2010 (w mln euro)

Wykres 4. Inwestycje poszczególnych państw skandynawskich w Polsce w latach 2002-2010 (w mln euro)

Patroni SPCC:

ARPIGroup

www.arpi.no

Handelsbanken

www.handelsbanken.pl

Bank **DnB NORD**

www.dnbnord.pl

itella

www.itella.pl

Danske Bank

www.danskebank.pl

Nordea

www.nordea.pl

descom

www.descom.pl

onninen

www.onninen.com/poland

ELTEL
networks

www.eltelnetworks.pl

Radisson
CENTRUM HOTEL, WARSAW

www.radissonblu.com/hotel-warsaw

ERICSSON

www.ericsson.com/pl

S|E|B

www.seb.pl

GREENCARRIER

www.greencarrier.pl

VOLVO
Volvo Trucks

www.volvotrucks.com

Notatki